

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.90](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.90)

УДК 657.1

*І. Я. Максименко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-2362-6183*

*Е. В. Шутак,
магістрант кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-4469-5129*

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІЗНЕС-СТРУКТУР: ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПРИДБАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА ІНОЗЕМНУ ВАЛЮТУ

*I. Maksymenko
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
National University «Zaporizhzhye Polytechnic»*

*E. Shutak
Master student 6th year of the Department of Accounting and Taxation,
National University «Zaporizhzhye Polytechnic»*

FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF BUSINESS STRUCTURES: FEATURES OF ACCOUNTING FOR THE PURCHASE OF FIXED ASSETS FOR FOREIGN CURRENCY

В статті доведено, що ефективність функціонування бізнес-структури в значній мірі визначається станом її основних засобів, які характеризують виробничі можливості галузей економіки, визначають темпи та масштаби її розвитку.

Визначено, що у сучасних умовах діяльності бізнес-структур стає актуальним дослідження проблем обліку основних засобів та їх надходження, ефективності їх використання в умовах реалізації інвестиційних проектів, а також визначення напрямів активізації інвестиційної діяльності.

Визначено, що основні засоби - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Очікуваний строк корисного використання (експлуатації) таких активів — більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Встановлено, що вартість об'єкта основних засобів, придбаного в нерезидента на умовах наступної оплати, визначають за курсом, установленим НБУ на дату його отримання (оприбуткування).

Визначено, що кредиторська заборгованість перед постачальником-нерезидентом, що виникла, для цілей бухгалтерського обліку вважається монетарною (оскільки буде погашена грошима). Тому на дату балансу і на дату здійснення господарської операції (тобто на дату

погашення заборгованості) за нею потрібно визначати курсові різниці. При цьому курсову різницю на дату операції розраховують на вибір підприємства: або в межах господарської операції, або за всією монетарною статтею.

Констатовано, що якщо перша подія, то вартість основних засобів перераховуємо у валюту звітності із застосуванням курсу, встановленого НБУ на дату сплати авансу. У випадках, коли авансові платежі в іноземній валюті здійснюються частинами, вартість об'єкта основних засобів визначають за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності здійснення авансових платежів.

Встановлено, що дебіторська заборгованість, що виникла, є немонетарною (оскільки вона буде погашена отриманням основних засобів, тобто немонетарного активу). А отже, за нею не потрібно зараховувати курсові різниці ні на дату балансу, ні на дату погашення.

The article proves that the efficiency of the business structure is largely determined by the state of its fixed assets, which characterize the production capacity of the economy, determine the pace and scale of its development.

It is determined that in modern conditions of business structures it becomes relevant to study the problems of accounting for fixed assets and their receipts, the effectiveness of their use in the implementation of investment projects, as well as to determine areas of investment activity.

It is determined that fixed assets are tangible assets that the company holds in order to use them in the process of production or supply of goods, provision of services, rental to others or for administrative and socio-cultural functions. The expected useful life of such assets is more than one year (or operating cycle if longer than one year). It is established that the value of fixed assets purchased from a non-resident on the terms of subsequent payment is determined at the rate set by the NBU on the date of its receipt (posting).

It is determined that the incurred accounts payable to a non-resident supplier are considered monetary for accounting purposes (because they will be repaid in cash). Therefore, on the balance sheet date and on the date of the transaction (ie the date of repayment of the debt) it is necessary to determine the exchange rate differences. The exchange rate difference on the date of the transaction is calculated at the choice of the enterprise: either within the business transaction, or for the entire monetary item.

It is stated that if the first event, the value of fixed assets is converted into the reporting currency using the exchange rate set by the NBU on the date of advance payment. In cases where advance payments in foreign currency are made in installments, the value of the fixed asset is determined by the amount of advance payments using exchange rates, based on the sequence of advance payments.

It is established that the receivables that have arisen are non-monetary (because it will be repaid by receipt of fixed assets, ie non-monetary assets). Therefore, it is not necessary to credit exchange rate differences either on the balance sheet date or on the maturity date.

Ключові слова: *бізнес-структура; господарська операція; зовнішньоекономічна діяльність; курсові різниці; одиниця обліку; основні засоби.*

Keywords: *business structure; business transaction; foreign economic activity; exchange rate differences; unit of account; fixed assets.*

Постановка проблеми: Реформування та розвиток вітчизняної економіки значною мірою залежить від вирішення проблем зовнішньоекономічних зв'язків, які відіграють суттєву роль у національній економіці, істотно впливають на темпи економічного росту, створення конкурентного ринкового середовища та успіх трансформаційного процесу в Україні. Діяльність кожної бізнес-структури в сучасних економічних умовах є предметом уваги широкого кола учасників ринкових відносин, які зацікавлені в результатах його функціонування. Тому формування та розвиток вітчизняної економіки залежить від вирішення проблеми зовнішньоекономічних зв'язків, оскільки вони відіграють значну роль у національній економіці, істотно впливають на темпи економічного росту в Україні. Ефективність функціонування бізнес-структури в значній

мірі визначається станом її основних засобів, які характеризують виробничі можливості галузей економіки, визначають темпи та масштаби її розвитку. У сучасних умовах діяльності бізнес-структур стає актуальним дослідження проблем обліку основних засобів та їх надходження, ефективності їх використання в умовах реалізації інвестиційних проектів, а також визначення напрямів активізації інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: На тему обліку придбання основних засобів написано багато публікацій, до цього питання неодноразово повертаються, його розглядають і досліджують багато авторів і вчених. Методологія обліку, оцінки про імпорту основних засобів для розвитку бізнес - структур входить до кола наукових інтересів багатьох вітчизняних і закордонних дослідників. Найбільш докладна інформація про облік імпортованих основних засобів знайшла відображення в наукових розробках вітчизняних учених: Ф. Ф. Бутинця, В. М. Гейця, С. Ф. Голова, Г. І. Дахно, Л. О. Кадуріної, В. І. М. Павлюка, а також закордонних авторів Х. Андерсона, Г. Александера, С. Барнеса, Дж. Бейлі, Р. Г. Еклеса, Б. Нідлза та ін.

Метою статті є визначення напрямків підвищення достовірності, прозорості та систематизованого відображення в обліку імпортованих основних засобів для інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств з урахуванням міжнародної практики та національних особливостей їх здійснення.

Вклад основного матеріалу: Згідно із п.4 П(С)БО 7 - основні засоби - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Очікуваний строк корисного використання (експлуатації) таких активів — більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Об'єкти основних засобів, які надходять на підприємство, і в бухгалтерському, і в податковому обліку зараховують на баланс за первісною вартістю.

Первісна вартість основних засобів формується за правилами, викладеними в П(С)БО 7. Правила ці залежать від того, яким способом основні засоби потрапили на підприємство. Кожен випадок наведено у таблиці 1.

**Таблиця 1.
Формування первісної вартості основних засобів**

Придбання основних засобів за грошові кошти	Первісну вартість придбаних основних засобів формують такі витрати (п. 8 П(С)БО 7): — суми, сплачені постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); — реєстраційні збори, держмити й аналогічні платежі, здійснені у зв'язку з придбанням/набуттям прав на основні засоби; — суми ввізного мита; — суми основних засобів (якщо вони не відшкодовуються платнику); — витрати на страхування ризиків доставки основних засобів; — витрати на транспортування, встановлення, монтаж, налаштування основних засобів; — фінансові витрати, включення яких до собівартості кваліфікаційних активів передбачено П(С)БО 31; — інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.
Придбання об'єктів ОЗ, зобов'язання за розрахунками за які визначені загальною сумою	Первісну вартість об'єктів основні засоби визначають шляхом перерозподілу загальної суми пропорційно справедливій вартості окремого об'єкта основних засобів
Придбання основні засоби за імпортом	Первісна вартість формується з урахуванням норм п. 8 П(С)БО 7 (див. вище) і П(С)БО 21. Первісну вартість об'єктів основні засоби, оцінених в іноземній валюті, перераховують у грошову одиницю України: — за курсом НБУ, встановленим на дату оприбуткування основних засобів, якщо першою подією було отримання основних засобів; — за курсом, установленим НБУ на дату перерахування попередньої оплати, якщо першою подією була оплата вартості основних засобів
Самостійне виготовлення основних засобів	Первісна вартість формується в тому ж порядку, що й при придбанні основні засоби за грошові кошти, тобто складається з витрат, перелічених у п. 8 П(С)БО 7
Отримання об'єкта основних засобів в обмін на:	
— подібний об'єкт	Первісна вартість дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливу вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта з віднесенням різниці, що виникла, на витрати звітного періоду

— неподібний актив	Первісна вартість дорівнює справедливій вартості переданого немонетарного активу, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, передану (отриману) при обміні
Внесення основних засобів до статутного капіталу	Первісною вартістю об'єкта основних засобів визнають погоджену засновниками (учасниками) підприємства його справедливую вартість з урахуванням витрат
Безоплатне отримання основних засобів	Первісна вартість дорівнює справедливій вартості основних засобів на дату отримання з урахуванням витрат
Переведення оборотних активів до складу основних засобів	Первісна вартість дорівнює собівартості таких оборотних активів

Окремі види витрат, щодо яких виникають запитання при формуванні первісної вартості об'єктів основних засобів.

Послуги митного брокера (декларанта), які прямо пов'язані з придбанням імпортованих основних засобів. У переліку витрат, які формують первісну вартість основних засобів при імпорті, такі послуги безпосередньо не зазначені. Проте їх можна віднести до інших витрат, безпосередньо пов'язаних з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання в запланованих цілях. Адже без митного оформлення об'єкт основних засобів неможливо ввезти на митну територію і використовувати в господарській діяльності. Вважаємо, що такі витрати слід включити до первісної вартості основних засобів.

Такі витрати мають місце, якщо митне оформлення основних засобів відбувається поза місцем розташування митних органів або в неробочий час. Такі витрати теж уключаються до складу первісної вартості.

Акцизний податок. Такі витрати виникають, якщо імпортується підакцизні основних засобів. Включаємо суму акцизу до первісної вартості основних засобів як непрямий податок, який не відшкодовується підприємству.

Витрати на сертифікацію та оформлення технічної документації основних засобів. Згідно з п. 7 П(С)БО 7 одиницею обліку основних засобів є об'єкт. Тому якщо підприємство сертифікує окремий об'єкт, витрати на сертифікацію можна вважати прямо пов'язаними з придбанням такого об'єкта. Адже без сертифіката не можна провести митне оформлення активу, що ввозиться в Україну. А тому витрати на сертифікацію відображають у складі первісної вартості основних засобів.

З витратами на технічну документацію діє той же принцип. Якщо придбання або виготовлення основних засобів передбачає наявність у цього основних засобів технічної документації, витрати на її виготовлення — невід'ємна складова первісної вартості основних засобів. Адже без технічної документації експлуатація основних засобів неможлива.

Збір до Пенсійного фонду. Такий збір сплачується при придбанні нерухомості або легкових автомобілів. Його слід включати до первісної вартості таких об'єктів основних засобів як інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою. Адже нотаріальне посвідчення договорів купівлі-продажу нерухомості здійснюється, тільки якщо сплата збору до Пенсійного фонду документально підтверджена. Тому без сплати збору покупець не зможе набути права власності на об'єкт нерухомості. Також, не сплативши цей збір, неможливо зареєструвати, а отже, і використовувати легковий автомобіль.

Витрати на страхування при придбанні основних засобів. У переліку витрат, що складають первісну вартість об'єктів основних засобів, зазначені й витрати на страхування ризиків доставки основних засобів. Проте при придбанні основних засобів у підприємства можуть виникнути й інші страхові витрати, наприклад, зі страхування об'єкта, що купується, від пожежі, стихійних лих або настання інших страхових випадків. Такі страхові платежі включаються до витрат звітного періоду. Отже, до первісної вартості основних засобів відносять тільки витрати на «страхування доставки».

Посередницькі винагороди. Витрати на виплату винагороди брокеру, комісіонеру або агенту за послуги при придбанні основних засобів за договорами доручення, комісії та іншими посередницькими договорами до первісної вартості цих основних засобів не включаємо. Суми винагород посередникам відносимо до складу витрат звітного періоду.

Оплата за поруку. Винагороду поручителю до первісної вартості основних засобів не включаємо. Її місце — у складі інших витрат діяльності. Сума такої неустойки до первісної вартості основних засобів теж не потрапляє, а включається в бухгалтерському обліку до дебету субрахунку 948 «Визнані штрафи, пені, неустойки».

Ремонт до введення в експлуатацію. Якщо виникла необхідність здійснити ремонт об'єкта основних засобів, який ще не введений в експлуатацію, витрати на такий ремонт, на нашу думку, теж повинні збільшувати первісну вартість. Адже в такому разі ці витрати — додаткові капітальні інвестиції, здійснені для того, щоб довести основних засобів до стану, в якому його можна експлуатувати.

Тому при ремонті основних засобів, не введеного в експлуатацію (який обліковується на рахунку 15), витрати на ремонт (Кт 13, 20, 22, 65, 66, 63, 68) відображаємо в кореспонденції з дебетом рахунка 15. Тобто збільшуємо первісну вартість об'єкта основних засобів на суму таких витрат.

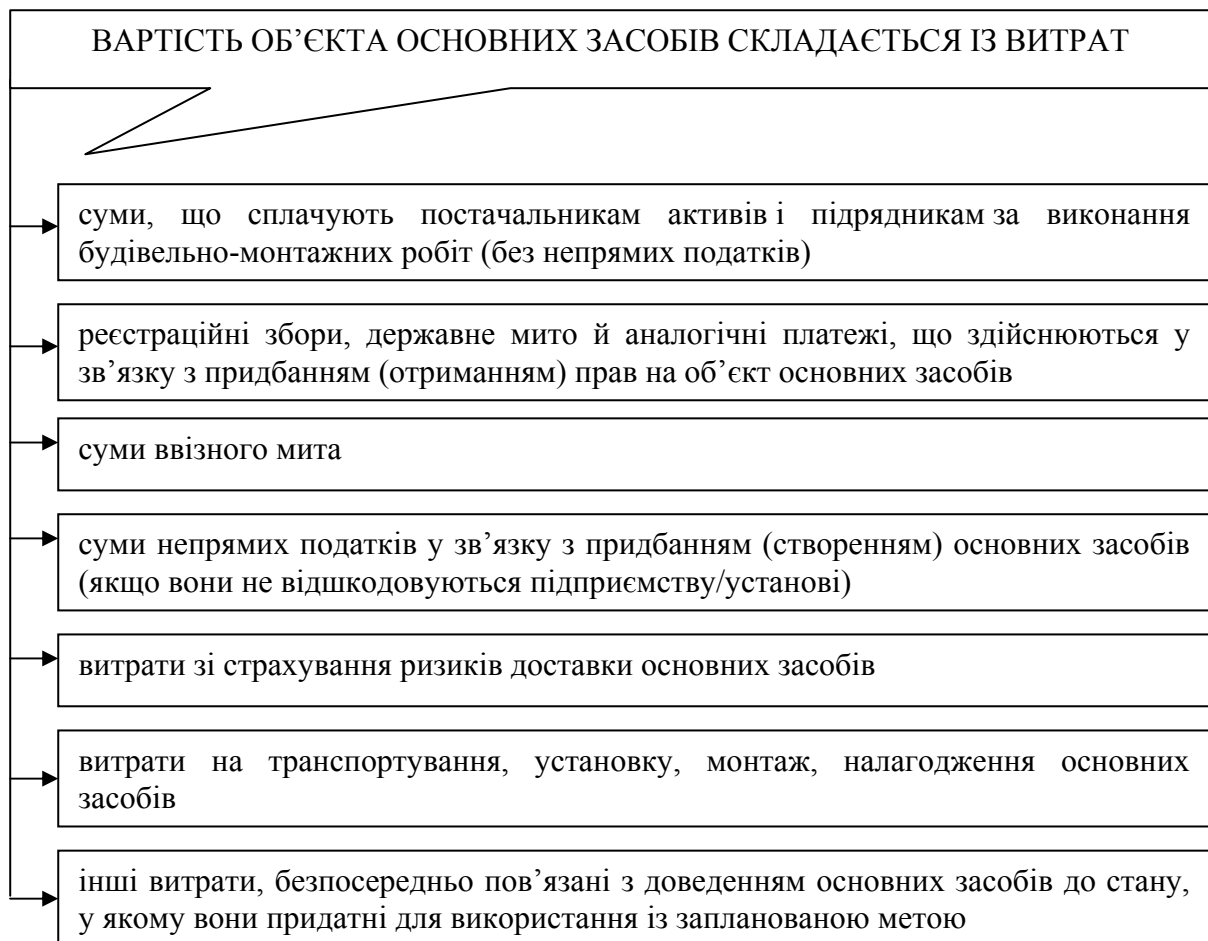
Первісну вартість основних засобів, придбаних за іноземну валюту, формується згідно із переліком витрат з п. 8 П(С)БО 7. Для перерахунку первісної вартості основні засоби у гривні користуємося правилами. Згідно з п. 5 П(С)БО 21 вартість об'єкта основних засобів, придбаного в нерезидента на умовах наступної оплати, визначають за курсом, установленим НБУ на дату його отримання (оприбуткування).

Таблиця 2.
Порядок формування первісної вартості імпортих основних засобів

Перша подія	Первісна вартість ОЗ	Курсові різниці	
Отримання ОЗ	За курсом НБУ, який діяв на початок дня дати здійснення операції (оприбуткування ОЗ) Фактично — за офіційним курсом, який діяв протягом усього дня здійснення операції	Характер заборгованості: монетарна, оскільки погашається кредитором (нерезидентом) грошима. Розраховують КР на дату : 1) балансу. Застосовують курс НБУ на кінець дня, а фактично — офіційний курс, що діяв протягом усього дня; 2) проведення господарської операції, тобто на дату погашення заборгованості. Тут КР розраховують на вибір підприємства: — або в межах господарської операції (тобто в розмірі суми погашення); — або за всією монетарною статтею (за всією сумою заборгованості). Порядок розрахунку встановлюють у наказі про облікову політику	
КР відображають так: — позитивну (курс НБУ на дату її визначення знизився) — за кредитом субрахунку 714 (для операційної діяльності) або 744 (для неопераційної діяльності); — від'ємну (курс НБУ на дату її визначення збільшився) — за дебетом субрахунку 945 (для операційної діяльності) або 974 (для неопераційної діяльності).			
Перерахування передоплати (авансу)	у повній сумі	За курсом НБУ, що діяв на початок дня дати сплати авансу Фактично — за офіційним курсом, що діяв протягом усього дня здійснення операції	Характер заборгованості: немонетарна, оскільки погашається дебітором (нерезидентом) товарами/роботами/послугами. КР не визначають
	частинами	За сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів НБУ виходячи з послідовності перерахування таких авансів	

Склад витрат, які включаються до первісної вартості основних засобів, визначено в п. 8 П(С)БО 7 «Основні засоби». Зокрема первісна вартість об'єкта основних засобів складається із витрат, наведених на рис.1.

Звісно, основною складовою первісної вартості імпортих основних засобів є їх вартість, визначена зовнішньоекономічним договором. Оскільки розрахунок проводиться в іноземній валюті, під час визначення первісної вартості слід урахувати, яка подія була раніше: оприбуткування основних засобів чи оплата їх вартості. Водночас гривневий еквівалент іноземних витрат визначають: якщо була передоплата, то собівартість у частині цієї передоплати визначають за курсом НБУ на дату передоплати, а в частині, не покритій передоплатою, — за курсом НБУ на дату оприбуткування об'єкта основних засобів. Надалі під час зміни курсу НБУ первісна вартість не змінюється.

Рисунок 1. Витрати, які складають вартість об'єкта основних засобів

Отже, від'ємних курсових різниць, що виникають під час перерахунку заборгованості перед нерезидентами за придбані основні засоби, у переліку складових первісної вартості немає.

Придбання об'єктів основних засобів є інвестиційною діяльністю. Курсові різниці щодо монетарних статей про таку діяльність відображаються в складі інших доходів (витрат). Зрозуміло, що від'ємний результат перерахунку такої монетарної статті як заборгованість за поставлені основні засоби, відобразиться в складі інших витрат за дебетом рахунка 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць».

Кредиторська заборгованість перед постачальником-нерезидентом, що виникла, для цілей бухгалтерського обліку вважається монетарною (оскільки буде погашена грошима). Тому на дату балансу і на дату здійснення господарської операції (тобто на дату погашення заборгованості) за нею потрібно визначати курсові різниці. При цьому курсову різницю на дату операції розраховують на вибір підприємства:

- або в межах господарської операції,
- або за всією монетарною статтею (за всією сумою заборгованості).

Курсову різницю залежно від того, позитивна вона чи від'ємна, відображають у складі доходів (Кт 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці») або витрат (Дт 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»).

Якщо перша подія, то вартість основних засобів перераховуємо у валюту звітності із застосуванням курсу, встановленого НБУ на дату сплати авансу. У випадках, коли авансові платежі в іноземній валюті здійснюються частинами, вартість об'єкта основних засобів визначають за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності здійснення авансових платежів.

Дебіторська заборгованість, що виникла, є немонетарною (оскільки вона буде погашена отриманням основних засобів, тобто немонетарного активу). А отже, за нею не потрібно зараховувати курсові різниці ні на дату балансу, ні на дату погашення.

Отже, первісна вартість основних засобів формується на рахунку 15, а при введенні основних засобів в експлуатацію переноситься на рахунок 10.

Витрати, понесені для доведення основних засобів до стану, придатного до використання, включаються до первісної вартості основних засобів. При обміні основних засобів необхідно визначити «продажні» різниці. Якщо основних засобів придбано з ПДВ для використання в неоподатковуваних операціях і в негосподарській діяльності, «вхідний» ПДВ необхідно компенсувати податковими зобов'язаннями. При безоплатному імпорті основних засобів право на податковий кредит з ПДВ у сумі податкових зобов'язань, сплачених на митниці, виникає в загальному порядку.

Висновки з даного дослідження: Таким чином, основні засоби є особливим об'єктом обліку, оскільки, як правило, займають значну питому вагу в загальній сумі активів підприємства. Відповідно, обрані методи обліку і оцінок основних засобів найбільш суттєво впливають на фінансово – економічні показники діяльності підприємства, на рівень податкового навантаження і звичайно для прийняття ефективних та виважених управлінських рішень.

Отже, у статті визначено існуючі проблеми і напрямки підвищення достовірності та аналітичної спрямованості облікової інформації, щодо придбання основних засобів бізнес-структурами. Відображено методику обліку та оцінки іноземних основних засобів для національних підприємств залежно від способу надходження. Представлений порядок обліку купівлі закордоном основних засобів з альтернативними варіантами відображення курсових різниць.

Список літератури.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 11.11.2020)
2. Наказ Міністерства Фінансів України від 28 липня 2000 р. N 181 «Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 11.11.2020)
3. Максименко І. Я., Ганноцька К. С. Особливості обліку орендних операцій: бухгалтерський та податковий аспекти. Економіка та держава. 2019. № 11. С. 100–102.
4. Максименко І. Я., Тронькіна А. А. Особливості визнання в бухгалтерському та податковому обліку об'єктів основних засобів в управлінні діяльністю підприємства. Агросвіт. 2019. № 19. С. 47–51.
5. Максименко І. Я. Внутрішній аудит: підвищення ефективності роботи та забезпечення прибутковості підприємства. Сталый розвиток економіки. 2013. № 1. С. 294–296.
6. Максименко І. Я., Філатова О. І. Особливості відображення в обліку операцій з ліквідації основних засобів в управлінні підприємством. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 19. С. 37–40.
7. Максименко І. Я., Соболев В. А. Нематеріальні активи: сутність, визнання та класифікація в здійсненні управлінської діяльності. Агросвіт. 2018. № 18. С. 26–29.
8. Максименко І.Я. Особливості обліку необоротних активів бюджетних установ. Ефективна економіка. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=6&y=2014> (дата звернення: 11.11.2020)

References.

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “On accounting and financial reporting in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (accessed: 11 Nov 2020).
2. Ministry of Finance of Ukraine (2000), Order “Accounting Standard 7 Fixed assets”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (accessed: 11 Nov 2020).
3. Maksy`menko, I.Ya. and Hannotska K.S.(2019), “Features of accounting for lease transactions: accounting and tax aspects”, *Economy and state*, vol. 11, pp.100-102.
4. Maksy`menko, I.Ya. and Tronkina, A. A. (2019), “Features of recognition in accounting and tax accounting of assets of fixed assets in management of activity of the enterprise”, *Agrosvit*, vol. 19, pp. 47–51.
5. Maksy`menko, I. Ya. (2013), “Internal audit: improving the efficiency and profitability of the enterprise”, *Stalyj rozvy`tok ekonomiky*, vol. 1, pp.294-296.
6. Maksy`menko, I.Ya. and Filatova, O. I. (2018), “Features of accounting in accounting of operations on liquidation of fixed assets in enterprise management”, *Investytsii praktyka ta dosvid*, vol. 19, pp.37-40.
7. Maksy`menko, I.Ya. and Sobol, V. A. (2018), “Intangible assets: essence, recognition and classification in management”, *Agrosvit*, vol. 18, pp. 26-29.
8. Maksy`menko, I.Ya. (2014), “Features of accounting of non-current assets of budgetary institutions”, *Efektivna ekonomika*, vol. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=6&y=2014> (accessed: 11 Nov 2020).

Стаття надійшла до редакції 12.11.2020 р.